

The Relationship of Dialectical Thinking and Empathy with Spiritual Well-being

Neda Mellat¹ , Soqra Ebrahimi-Qavam^{1*} , Masoud Gholamali-Lavasani² , Esmail Sadipour¹

1- Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

2- Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Tehran University, Tehran, Iran.

*Correspondence should be addressed to Ms. Soqra Ebrahimi-Qavam; Email: Qavam@atu.ac.ir

Article Info

Received: Mar 17, 2020

Received in revised form:

Apr 18, 2020

Accepted: May 13, 2020

Available Online: Mar 21, 2021

Keywords:

Dialectical thinking

Empathy

Spiritual well-being

Religiosity

Abstract

Background and Objective: In recent years, interest in the study of spiritual well-being has increased and the identification of cognitive and emotional factors affecting it has become important. Post-formal theories regard dialectical thinking as a condition for empathy and spiritual well-being. Therefore, the main purpose of this study was to investigate the relationship of dialectical thinking and empathy with adults' spiritual well-being.

Methods: This is a cross-sectional study with a descriptive-correlational design. The statistical population included all the individuals in the age range of 20-60 in Isfahan in 2017, out of whom 450 were selected by convenience sampling method and considering the fact that the purpose of the study was evolutionary comparison, they were divided into four age groups of 20-29, 30-39, 40-49, and 50-60. The measures used in this study included the Spiritual Well-Being Questionnaire, Social Paradigm Belief Inventory and the Interpersonal Reactivity Index. The data were analyzed using multiple regression and analysis of variance. In this study, all ethical considerations were observed and no conflict of interest was reported by the authors.

Results: The findings showed that there was a positive relationship between dialectical thinking and empathy with spiritual well-being. Dialectical thinking plays a more important role in predicting spiritual well-being than empathy and level of religiosity. The results of analysis of variance indicated that age and religiosity levels have significant differences in spiritual well-being.

Conclusion: Dialectical thinking and empathy, along with religiosity, play an important role in improving our relationship with God and others or spiritual well-being. As the level of religiosity increases, spiritual well-being increases. Adulthood is the time when spiritual growth is completed

 <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i1.29536>

Please cite this article as: Mellat N, Ebrahimi-Qavam S, Gholamali-Lavasani M, Sadipour E. The Relationship of Dialectical Thinking and Empathy with Spiritual Well-being. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(1):23-35. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i1.29536>

Summary

Background and Objective

Research on spiritual well-being has been increasing in recent years. Therefore, the identification of cognitive and emotional factors affecting spiritual well-being has become increasingly important. Post-formal thought

theories (1, 2) regard dialectical thinking as a condition for empathy and spiritual well-being. Riegel (3) claims that "Dialectics is the most important theoretical model of human development. Contradictories are inherent in all processes of knowledge and life, and adults are able to achieve integrated solutions between contradictories". Post-formal dialectical thinking assumes that knowledge can be also acquired in

the process of research while assuming that knowledge is relative and changing. Dialectical post-formal thinking allows one to consider two different and distinct logics or cognitive systems from a wider perspective at a time, to consider the advantages and disadvantages of each logic, to choose one of them, and use multiple solutions and resources to solve problems. The spiritual well-being is characterized by a profound awareness of unity and integrity across all dimensions of existence. A review of the literature indicates that the inability to think dialectically and low empathy are the causes of the problem in the triple relationship with oneself, God, and others (1). Therefore, the main aim of the present study was to investigate the relationship between dialectical thinking and empathy with spiritual well-being. Spiritual well-being is a sense of relationship and congruence between self, others, environment, and God, which leads to the creation and development of cognition, purpose, and meaning in life.

Methods

Compliance with ethical guidelines: In the present study, all ethical considerations including the confidentiality of the questionnaires, obtaining informed consent of the participants, and confidentiality of their identity were observed.

The present research is a cross-sectional study with a descriptive-correlation method. The statistical population of the study included all people who lived in the age range of 20 to 60 in Isfahan in 2017; 450 participants were selected by convenience sampling method and were divided into four age groups: 20 to 29, 30 to 39, 40 to 49 and 50 to 60 years. The data were analyzed using multiple regression and analysis of variance. Data gathering tools included the Social Paradigm Belief Inventory (4). The dialectical subscale contains 14 questions. In the present study, Cronbach's alpha coefficient for dialectical thinking was 0.76, and the composite reliability coefficient was 0.76. Through identifying individual's thought processes about others, social relationships, and structures, Spiritual Well-Being or Spiritual Health and Life-Oriented Measure (SHALOM) investigates the quality of communications of individuals with themselves, other people, God and the environment (5). In this research, we excluded the environmental dimension. For the total score related to Spiritual Well-Being, Cronbach's alpha was 0.88. And the Interpersonal Reactivity Index (6) was developed to measure the structures related to empathy. In this study, we used two subscales of IRI,

including perspective taking and empathetic concern. The total score of empathy consisted of 14 items with a 5-point Likert scale ranging from 1 to 5. In this study, total score of empathy had good internal consistency (Cronbach's alpha=0.76).

Results

The results showed that dialectical thinking has a significant relationship with communication with God (0.38), others (0.35), and one's self (0.35). Empathy has a significant relationship with communication with God (0.36), others (0.37), and one's self (0.28). Dialectical thinking ($\beta=0.35$, $P\leq 0.0001$) and empathy ($\beta=0.26$, $P\leq 0.0001$) significantly predicted spiritual well-being ($f=54.80$, $P=0.000$). Dialectical thinking and empathy together explained 24% of the variance in spiritual well-being. Dialectical thinking played a more important role in predicting spiritual well-being than empathy. The results of the analysis of variance between demographic groups (age, sex, economic status, and religiosity) indicated that various age groups and levels of religiosity have significant differences in spiritual well-being while economic status and sex have no significant effect on spiritual well-being.

Conclusion

The results showed that dialectical thinking and empathy, along with religiosity and age, play an important role in improving our relationship with God and others or spiritual well-being. According to theories (1), dialectical thinking leads to an integrative viewpoint, which manifests itself in the form of a sense of unity or oneness with God and others, which in turn leads to improved relationships. Because with dialectical thinking, one has the perspective-taking ability, tolerate contradictions, and accept change as an integrative whole. Adulthood is the period of completion of spiritual growth. With the attainment of cognitive and emotional maturity, according to Maslow's theory, after satisfying the basic needs, tendency to spirituality and transcendence increases. Also, the results of comparing the differences between different age groups show that since the age of 40 (middle age) there is an increasing trend in the level of spiritual well-being. The limitations of this study include using self-report questionnaires and a cross-sectional design. It is suggested that future studies probe further into the nature of spiritual well-being and the factors correlated with it.

Acknowledgements

The researchers would like to thank all those who help in gathering data and the participants in the research.

Ethical considerations

According to the authors, this article was obtained from the doctoral dissertation of the first author registered with the code of the Research Council 96466 in Allameh Tabatabai University.

Funding

According to the authors, this study did not receive any specific grants from any funding agencies in the public, commercial, or non-for-profit sectors.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

Authors' contribution

The preliminary idea, design, data collection, statistical analysis, and interpretation: First author; Project administration and Supervision: Second Author; providing advice on the study and the method section: Third author; providing advice on the research design: fourth author.

References

1. Sinnott JD. The Dance of the Transforming Self: Both Feelings of Connection and Complex Thought Are Needed for Learning. *New Directions for Adult and Continuing Education*. 2005;108:27-37.
2. Labouvie-Vief G. Emotions and cognition: From myth and philosophy to modern psychology and neuroscience. *Integrating Emotions and Cognition Throughout the Lifespan*: Springer; 2015. p. 1-16.
3. Riegel KF. Dialectic operations: the final period of cognitive development. *Human Development*, 1973; 16, 346-370.
4. Kramer DA, Kahlbaugh PE, Goldston RB. A measure of paradigm beliefs about the social world. *Journal of Gerontology*. 1992;47(3):P180-P9.
5. Gomez R, Fisher JW. Domains of spiritual well-being and development and validation of the Spiritual Well-Being Questionnaire. *Personality and individual differences*. 2003;35(8):1975-91. (Full Text in Persian)
6. Davis MH. Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of personality and social psychology*. 1983;44(1):113.

العلاقة بين التفكير الجدلي والتعاطف مع الرفاه الروحي

ندى ملت^١، صغرى ابراهيمي قوام^٢، مسعود غلامعلي لواساني^٣، اسماعيل سعدي بور^٤

١- قسم علم النفس التربوي، كلية علم النفس والعلوم التربوية، جامعة العلامة الطباطبائي، طهران، إيران.

٢- قسم علم النفس التربوي، كلية علم النفس والعلوم التربوية، جامعة طهران، طهران، إيران.

* المراسلات الموجهة إلى السيدة صغرى ابراهيمي قوام؛ البريد الإلكتروني: Qavam@atu.ac.ir

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: لقد إزداد الاهتمام بدراسة الرفاه الروحي في السنوات الاخيرة وأصبحت عوامل الإدراك والعاطفة التي تؤثر على الرفاهية الروحية ذات أهمية بالغة. تعتبر نظريات مابعد التجريد، التفكير الجدلي شرطاً لتحقيق التعاطف والرفاهية الروحية. لذلك، كان الهدف الرئيسي من هذا البحث، هو الدراسة في العلاقة بين التفكير الجدلي والتعاطف مع الرفاه الروحي للبالغين.

منهجية البحث: إن منهج هذا البحث عبارة عن دراسة مقطعية وصفية ارتباطية. إشمثل المجتمع الإحصائي للدراسة جميع الأشخاص في الفئة العمرية من الشباب إلى الشيخوخة (٢٠ إلى ٦٠) والساكين في مدينة أصفهان عام ٢٠١٧؛ تم اختيار ٤٥٠ شخصاً من بينهم من خلال طريقة أخذ العينات المتاحة في أربع فئات عمرية من ٢٠ إلى ٢٩، ومن ٣٠ إلى ٣٩، ومن ٤٠ إلى ٤٩، ومن ٥٠ إلى ٦٠ عاماً وفقاً لهدف المقارنة التطورية. المقاييس المستخدمة في هذه الدراسة هي استبيانات الرفاه الروحي، والنموذج الفكري الاجتماعي ومؤشر التفاعل بين الأفراد. تم تحليل البيانات باستخدام الانحدار المتعدد وتحليل طرق التباين. تمت مراعاة جميع الموارد الأخلاقية في هذا البحث وإضافة الى هذا، فإن مؤلفي البحث لم يشيروا الى اي تضارب في المصالح.

الكشوفات: أظهرت النتائج بأن التفكير الجدلي والتعاطف يبنان بعلاقة جيدة مع الله والنفس والآخرين، وللتفكير الجدلي دوراً أكثر أهمية من التعاطف في التنبؤ بالرفاهية الروحية للبالغين. أشارت نتائج تحليل التباين إلى أن مستويات العمر والتدين لها فروق ذات دلالة إحصائية من حيث الرفاه الروحي.

الاستنتاج: بناءً على النتائج، يلعب التفكير الجدلي و استراتيجيات التعاطف مع التدين دوراً مهماً في تحسين العلاقة مع الله والآخرين والرفاه الروحي. ومع تقدم مستوى التدين، تزداد الرفاهية الروحية أيضاً. بالإضافة إلى ذلك، فإن البلوغ هو فترة اكتمال النمو الروحي.

معلومات المادة

الوصول: ٢٢ رجب ١٤٤١

وصول النص النهائي: ٢٤ شعبان ١٤٤١

القبول: ١٩ صفر ١٤٤١

النشر الإلكتروني: ٧ شعبان ١٤٤٢

الكلمات الرئيسية:

الرفاه الروحي

التعاطف

التفكير الجدلي

التدين

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Mellat N, Ebrahimi-Qavam S, Gholamali-Lavasani M, Sadipour E. The Relationship of Dialectical Thinking and Empathy with Spiritual Well-being. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(1):23-35. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i1.29536>

رابطه تفکر دیالکتیک و همدلی با بهزیستی معنوی

ندا ملت^۱، صغری ابراهیمی قوام^{۱*}، مسعود غلامعلی لواسانی^۲، اسماعیل سعدی پور^۱

۱- گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

۲- گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

* مکاتبات خطاب به خانم صغری ابراهیمی قوام؛ رایانامه: Qavam@atu.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۲۷ اسفند ۱۳۹۸

دریافت متن نهایی: ۳۰ فروردین ۱۳۹۹

پذیرش: ۲۴ اردیبهشت ۱۳۹۹

نشر الکترونیکی: ۱ فروردین ۱۴۰۰

واژگان کلیدی:

بهزیستی معنوی

تفکر دیالکتیک

دین‌داری

همدلی

چکیده

سابقه و هدف: در سال‌های اخیر علاقه به مطالعه بهزیستی معنوی و شناسایی عوامل شناختی و عاطفی اثرگذار بر آن رشد و اهمیت زیادی پیدا کرده است. نظریات فرانتزاعی، تفکر دیالکتیک را شرط دستیابی به همدلی و بهزیستی معنوی می‌داند. بنابراین، هدف اصلی از این پژوهش بررسی رابطه تفکر دیالکتیک و همدلی با بهزیستی معنوی بزرگسالان بود.

روش کار: روش پژوهش حاضر مقطعی از نوع توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری پژوهش تمامی افرادی بودند که در فاصله سنی جوانی تا سالمندی (۲۰ تا ۶۰) در شهر اصفهان در سال ۱۳۹۶ ساکن بودند؛ از میان این افراد ۴۵۰ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و با توجه به هدف مقایسه تحولی در چهار گروه ۲۰ تا ۲۹، ۳۰ تا ۳۹، ۴۰ تا ۴۹ و ۵۰ تا ۶۰ سال قرار گرفتند. ابزارهای استفاده‌شده در این پژوهش عبارت بود از پرسش‌نامه‌های بهزیستی معنوی، باورهای پارادایم اجتماعی و واکنش بین‌فردی. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل رگرسیون و واریانس استفاده شد. در این پژوهش همه موارد اخلاقی رعایت شده است و مؤلفان مقاله تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: نتایج به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که تفکر دیالکتیک و همدلی رابطه خوب با خدا، خود و دیگران را پیش‌بینی کرد و تفکر دیالکتیک نقش مهم‌تری نسبت به همدلی در پیش‌بینی بهزیستی معنوی بزرگسالان داشت. نتایج تحلیل واریانس نیز نشان می‌دهد که سطوح سنی و دین‌داری از نظر بهزیستی معنوی تفاوت معناداری داشت.

نتیجه‌گیری: بر اساس یافته‌ها می‌توان گفت تفکر دیالکتیک و راهبردهای همدلی در کنار دین‌داری نقش مهمی در بهبود روابط با خدا، دیگران و بهزیستی معنوی دارند و با پیشرفت سطح دین‌داری، بهزیستی معنوی نیز افزایش می‌یابد. علاوه‌براین، بزرگسالی دوران تکمیل رشد معنوی است.

استناد مقاله به این صورت است:

Mellat N, Ebrahimi-Qavam S, Gholamali-Lavasani M, Sadipour E. The Relationship of Dialectical Thinking and Empathy with Spiritual Well-being. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(1):23-35. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i1.29536>

مقدمه

در طول قرن بیستم، به استثنای محققانی مانند ویلیام جیمز^۱، دیدگاه‌های تجربه‌گرایانه غالب در علوم رفتاری، گرایش داشتند معنویت را برای اکتشاف علمی نامناسب بدانند. ظهور پسانوگرایی یا پست‌مدرنیسم^۲ راه را برای تجدید حیات دوباره مطالعه علمی معنویت به‌عنوان بخشی از جنبش فکری بزرگ‌تر باز کرد. بیست‌وچهار معنی جداگانه برای کلمه روح^۳ در فرهنگ لغت انگلیسی آکسفورد^۴ ذکر شده است. معنای کلی آن است که اصلی متحرک یا حیاتی است که زندگی را از طریق فراتر رفتن یا تعالی از امور مادی و مکانیکی میسر می‌سازد (۱). «معنوی یا روحانی» به ویژگی‌های اخلاقی بالاتر با برخی از دغدغه‌های مذهبی و استعداد‌های ذهنی سطح بالاتر اشاره می‌کند. بهزیستی معنوی حاصل آگاهی عمیق از یکپارچگی و وحدت در میان تمام ابعاد وجود است. در چهارچوب تعریف بهزیستی معنوی زندگی در رابطه خوب با خدا، خود، جامعه و محیط زیست در یک کل یکپارچه دیده می‌شود. در حقیقت بهزیستی معنوی وضعیت پویایی بودن است که نشان می‌دهد چه میزانی از مردم با روابط سالم در ابعاد یادشده زندگی می‌کنند. هنگامی که روابط درست نیست افراد سلامتی ندارند. فیشر^۵ بهزیستی معنوی را در چهار بُعد تشریح می‌کند: بُعد شخصی که عبارت است از داشتن معنا و هدف، خودآگاهی، شکوفایی، صبر، آزادی، فروتنی، هویت و صلح؛ بُعد عمومی شامل روابط خوب با دیگران در قالب عشق، بخشش، اعتماد، امید و صداقت؛ بُعد متعالی شامل ایمان به خدا، اطاعت، پرستش، وحدت با خالق و تسلیم در برابر خدا و بُعد محیط زیست که فراتر از مراقبت فیزیکی، نشان‌دهنده شگفتی و ترس نسبت به طبیعت است (۲).

محققان حوزه تفکر فرانتزاعی از جمله سینات^۶ بر لزوم مطالعه انواع رشد معنوی که ممکن است به رشد شناختی بزرگسالی مختص باشد، تأکید می‌کنند. سینات معتقد است که تفکر دیالکتیک بر رشد معنوی تأثیر می‌گذارد (۳). دیالکتیک^۷ ریشه کلمه‌ای یونانی است که به گفت‌وگو کردن یا استدلال و بحث در جریان پرسش و پاسخ مربوط است. واژه

دیالکتیک در بافت‌ها و معانی متفاوت در طول تاریخ به کار رفته است و هیچ معنای کلی وجود ندارد (۴). فیشت^۸ نیز فرمول «تز-آنتی-تز-سنتز» را در دیالکتیک تبلیغ می‌کند. ریگل^۹ یکی از نخستین تعاریف معروف دیالکتیکی را در ادبیات ادبیات روان‌شناسی نوین ارائه کرده است. «هر چیز خودش و در عین حال چیزهای دیگر است. برای مثال، هر شیء عینی مثل یک کریستال، خودش است اما دارای اجزای مختلفی است» (۵). برای ریگل دیالکتیک، مهم‌ترین مدل نظری رشد انسانی است. تعارضات^{۱۰} در تمام فرایندهای دانش و زندگی ذاتی است و بزرگسالان قادرند در بین تعارضات (تز-آنتی-تز) به یک راه حل تلفیقی و یکپارچه (سنتز) دست یابند. تفکر دیالکتیک فرانتزاعی درحالی‌که فرض می‌کند دانش نسبی است و تغییر می‌کند، می‌پذیرد که دانش در روند تحقیق نیز به دست می‌آید. متفکر دیالکتیک فرانتزاعی همه پدیده‌ها را به‌صورت فرارفتن از تنش مداوم بین اضداد می‌انگارد و همه پدیده‌ها را همیشه در حال تغییر می‌بیند؛ اما با این حال می‌تواند ترتیب و جهت تغییر را مشخص کند و قادر به حل تضادهای ظاهری است و به این نکته پی می‌برد که پدیده‌های ظاهراً متناقض هر دو جزئی از یک نظام و کل بزرگ‌تر است (۳). تفکر فرانتزاعی نوعی منطق است که در متفکران بالغ رخ می‌دهد که با آگاهی از پالایه‌های (فیلتر) شناختی و هیجانی‌شان در درک رویدادها توانایی خودتنظیمی دارند (۴). خرد ویژگی‌های تفکر دیالکتیک را دارد و فرد خردمند قادر به نگریستن به اتفاقات از چندین منظر است و توانایی همدلی بیشتری دارد (۵). از نظر سینات سه سطح از ارتباط (با خود، خدا و دیگران) توانایی بودن یک بزرگسال را درحالی‌که به تغییر خود ادامه می‌دهد تسهیل می‌کند یا مانع می‌شود (۳). برای یکپارچه‌سازی انواع ارتباطات متعارض و مجزا و نگهداری یکپارچگی خود، تفکر دیالکتیک فرانتزاعی باید به کار برده شود. تفکر دیالکتیک فرانتزاعی اجازه می‌دهد تا فرد در یک زمان دو منطق متفاوت و مجزا را از یک چشم‌انداز سطح بالاتر در نظر داشته باشد و یکی از آنها را انتخاب کند. مهارت‌های تفکر دیالکتیکی برای حل مسئله و همدلی با دیگران به‌صورت دیدگاه‌گیری^{۱۱} و مدارا ضروری است (۵). اما از سوی دیگر تحقیقات بیانگر کافی نبودن رشد شناختی برای رشد معنوی است. مهم‌ترین انتقاد رویکرد شناختی به رشد معنوی این

^۱) William James

^۲) post-modernism

^۳) Spirit

^۴) Oxford English Dictionary

^۵) Fisher

^۶) Sinnott

^۷) dialektikos

^۸) Fichte

^۹) Riegel

^{۱۰}) contradictories

^{۱۱}) Perspective Taking

با توجه به مطالب یادشده، هدف اصلی از مطالعه حاضر تعیین نقش تفکر دیالکتیک و همدلی در پیش‌بینی بهزیستی معنوی بود. همچنین با توجه به پیشینه پژوهش، این فرض نیز مطرح می‌شود که افزایش سن و سطح دین‌داری بر پیشرفت بهزیستی معنوی اثرگذار است. بنابراین هدف دیگر تحقیق تعیین تفاوت سطح بهزیستی معنوی در بین گروه‌های مختلف بود.

روش کار

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در این پژوهش همه موارد اخلاقی از جمله محرمانه‌بودن پرسش‌نامه‌ها و رضایت آگاهانه شرکت‌کنندگان رعایت شده است. در ابتدای پرسش‌نامه توضیح داده شد که به غیر از کاربرد پژوهشی، تحقیق حاضر هیچ ارزش دیگری ندارد و هیچ پاسخ درست و غلطی نیز وجود ندارد. همچنین برای تعیین سطح دین‌داری از پاسخ‌دهندگان در سؤالات جمعیت‌شناختی خواسته شد که تعیین کنند از نظر خودشان چقدر مذهبی هستند. با توجه به انجام اعمال عبادی (نماز، روزه و شرکت در جلسات مذهبی) و رعایت احکام (حلال و حرام شرعی) چقدر خودتان را فردی مذهبی می‌دانید: کاملاً مذهبی‌ام، در حد متوسط مذهبی‌ام و اصلاً مذهبی نیستم.

روش پژوهش حاضر مقطعی از نوع توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری پژوهش تمامی افرادی بودند که در فاصله سنی جوانی تا سالمندی (۲۰ تا ۶۰) در شهر اصفهان در سال ۱۳۹۶ ساکن بودند و با توجه به هدف مقایسه تحولی در چهار گروه ۲۰ تا ۲۹، ۳۰ تا ۳۹، ۴۰ تا ۴۹ و ۵۰ تا ۶۰ سال قرار گرفتند. حجم نمونه نیز ۴۵۰ نفر برآورد شد که برای تعیین آن از نرم‌افزار جی پاور^۴ استفاده شد. با توجه به گسترده‌بودن جامعه از روش نمونه‌گیری دردسترس استفاده شد. برای تعیین سهم نسبی تفکر دیالکتیک و همدلی در پیش‌بینی بهزیستی معنوی از روش تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام و برای مقایسه تفاوت بهزیستی معنوی در بین گروه‌ها از تحلیل واریانس تک‌متغیره استفاده شد.

ابزارهای گردآوری داده‌ها در پژوهش حاضر عبارت است از:
(۱) شاخص واکنش بین‌فردی (همدلی):^۵ این شاخص مربوط به واکنش‌های عاطفی یک فرد در مقابل تجارب دیگران

است که از فرایندهای عاطفی غفلت شده است. پاسخگویی همدلانه با رشد اخلاقی و معنوی همراه است (۶). دیویس^۱ نشان داده است که همدلی دو مؤلفه شناختی و عاطفی دارد. بُعد شناختی شامل دیدگاه‌گیری و تشخیص حالات عاطفی است و بُعد عاطفی یا توجه همدلانه میزان احساسات همدلانه دیگر محور و تمایل برای همدردی با دیگران و نگرانی برای افراد درمانده را نشان می‌دهد (۷). همدلی ظرفیت بنیادی در حمایت از روابط است. توانایی دیدگاه‌گیری (مؤلفه شناختی همدلی)، ویژگی کلیدی برای پاسخ شناختی به نیازهای دیگران و اعتقاد به خدا است (۸). پیشینه‌ای از روابط مذهب و معنویت با همدلی وجود دارد (۹). از سوی دیگر هدف اصلی از آموزش‌های دینی ارتقای بُعد معنوی انسان است. دین‌داری با اعمال نهادینه‌شده، باورهای ایدئولوژیک و ساختارهای اقتدار مربوط به سنت‌های مذهبی مشخص شده است و معنویت با جست‌وجوی فردی برای یافتن معنا و تجربیات متعالی، تقریباً مستقل از مذهب است (۱۰). همچنین بر اساس نظریه سینات افراد میان‌سال و سالمند، کسانی که تکالیف زندگی‌شان دربرگیرنده رشد است، آنچه اریکسون^۲ زاینده‌گی و یکپارچه‌سازی نامیده است (۶)، اگر به سطح تفکر دیالکتیک فرآینزاعی رسیده باشند بیشتر به دنبال معنویت هستند. تورنستام^۳ نیز بر افزایش معنویت هم‌زمان با افزایش سن تأکید کرده است (۲۲).

با توجه به پیشینه یادشده، مطالعه ارتباط تفکر دیالکتیک فرآینزاعی به‌عنوان بالاترین سطح رشد شناختی و نماد تفکر بالغانه با بهزیستی معنوی که نمایانگر رشد معنوی مطلوب است ضرورتی مهم در آزمون تجربی نظریات سینات است (۶). مطالعه روابط این دو حوزه جدید و نوظهور است و تاکنون پیشینه تجربی قابل‌توجهی در رابطه با این موضوع یافت نشده است. از سوی دیگر باید توجه داشت فقط عوامل شناختی به‌تنهایی برای تبیین بهزیستی معنوی کافی نیست و شناسایی عوامل عاطفی اثرگذار بر بهزیستی معنوی مانند همدلی می‌تواند تبیین خوبی برای یافته‌های ناهماهنگ مطالعاتی باشد که فقط اثر عوامل شناختی را بررسی می‌کند. همچنین با توجه به گرایش‌های دین‌داری قوی در ایران بررسی نقش بالقوه آن در گسترش بهزیستی معنوی ضرورت بیشتری می‌یابد.

^۱) Davis

^۲) Erikson

^۳) Tornstam

^۴) G POWER

^۵) Interpersonal reactivity Index (IRI)

تفکر دیالکتیکی از خرده‌مقیاس تفکر دیالکتیکی پرسش‌نامه باورهای پارادایم اجتماعی استفاده شده است (۱۴). این سیاهه با مشخص کردن نحوه تفکر افراد درباره دیگران، روابط و نهادهای اجتماعی، چهار باور الگوواره‌ای را ارزیابی می‌کند. این باورها با شیوه‌های تفکر قالبی، مکانیکی، نسبی‌گرا و دیالکتیک ارتباط دارد. پرسش‌نامه یادشده شامل ۵۶ سؤال لیکرت پنج‌درجه‌ای است و هر خرده‌مقیاس ۱۴ سؤال دارد. در مطالعه کرامر^۴ همسانی درونی سؤالات تفکر دیالکتیک ۰/۸۴ به دست آمده است. اسعدی و همکاران نخستین بار در ایران اعتبار و روایی این پرسش‌نامه را تأیید کرده‌اند (۱۵) و همسانی درونی تفکر دیالکتیک ۰/۵۹ به دست آمده است. در مطالعه حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای تفکر دیالکتیک ۰/۶۷ و ضریب پایایی ترکیبی ۰/۷۶ به دست آمده است.

یافته‌ها

برای آزمون فرض اول از رگرسیون چندمتغیره گام‌به‌گام استفاده شد. بر اساس نتایج جدول شماره ۱، متغیرهای تفکر دیالکتیک (۰/۴۲) و همدلی (۰/۳۷) روابط معناداری با بهزیستی معنوی داشتند. همچنین تفکر دیالکتیک رابطه معناداری با ارتباط با خدا (۰/۳۸)، ارتباط با دیگران (۰/۳۵) و ارتباط با خود (۰/۳۵) داشت. همدلی نیز رابطه معناداری با ارتباط با خدا (۰/۳۶)، ارتباط با دیگران (۰/۳۷) و ارتباط با خود (۰/۲۸) داشت. بر اساس جدول شماره ۳، در گام نخست تفکر دیالکتیک ۱۸ درصد از واریانس بهزیستی معنوی را مشخص کرد و با همدلی واریانس کل تبیین‌شده به ۲۴ درصد افزایش یافت. بر اساس نتایج آزمون مدل رگرسیون $P \leq 0/0001$ و $F(2, 447) = 54/80$ معنادار بود. علاوه‌براین، با توجه به ضرایب استاندارد بتا، در گام نخست تفکر دیالکتیک قادر به پیش‌بینی $\beta = 0/42$ از تغییرات بهزیستی معنوی بود و در گام دوم با ورود همدلی قدرت پیش‌بینی تفکر دیالکتیک به $\beta = 0/35$ کاهش یافت. همچنین، همدلی به‌تنهایی ۲۶ درصد از تغییرات بهزیستی معنوی را پیش‌بینی کرده است.

می‌شود و به سنجش آمادگی‌های همدلانه می‌پردازد که شامل چهار مقیاس خیال‌پردازی، دیدگاه‌گیری، توجه همدلانه و پریشانی شخصی و ۲۸ گویه با مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت است. در این پژوهش از سه خرده‌مقیاس اول استفاده شده است. دیویس ضریب پایایی بالایی را برای هر چهار مقیاس در مردان و زنان گزارش کرده که بین ۷۰ تا ۷۸ درصد قرار گرفته است (۷). این ابزار پایایی بازآزمایی خوب (۰/۶۲ تا ۰/۸۱) و همسانی درونی (۰/۷۱ تا ۰/۷۸) دارد. فیض‌آبادی و همکاران روایی همگرا و واگرا و اعتبار آن را با روش بازآزمایی و آلفای کرونباخ (توجه همدلانه = ۰/۶۸؛ پریشانی فردی = ۰/۷۱؛ دیدگاه‌گیری = ۰/۶۸ و خیال‌پردازی = ۰/۷۰) تأیید کرده‌اند (۱۱). در این تحقیق پس از تحلیل عاملی تأییدی و حذف سؤالات با بار عاملی پایین‌تر از ۰/۳ (خرده‌مقیاس خیال‌پردازی)، آلفای کرونباخ برای توجه همدلانه ۰/۷۰، برای دیدگاه‌گیری ۰/۶۵ و برای نمره کل متغیر همدلی ۰/۷۶ به دست آمده است.

(۲) پرسش‌نامه بهزیستی معنوی^۱: گومز^۲ و فیشر این پرسش‌نامه را که کیفیت روابط افراد را در ابعاد شخصی، اجتماعی، مابعدطبیعی و محیطی بررسی می‌کند، طراحی کرده‌اند (۱۲). پرسش‌نامه بهزیستی معنوی ۲۰ سؤال دارد و در آن از مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای از خیلی کم تا خیلی زیاد استفاده می‌شود. این مقیاس در بین قشرهای مختلف اعتبار خوبی داشته و در ۷۰۰ مطالعه و به ۲۷ زبان به کار رفته است. تحلیل عاملی تأییدی ساختار چهار عاملی آن را تأیید کرده است. در ایران بیگری ابهری و همکاران روایی و اعتبار آن را تأیید کرده‌اند (۱۳). آنان روایی هم‌زمان را با بررسی همبستگی دو پرسش‌نامه بهزیستی معنوی فیشر و بهزیستی معنوی پالوتزین تأیید کرده‌اند و آلفای کرونباخ ۰/۹۴ را برای پرسش‌نامه یادشده به دست آورده‌اند. ضریب پایایی برای خرده‌مقیاس‌ها بین ۰/۷۹-۰/۸۷ است. در تحقیق حاضر از بُعد محیطی استفاده نشده و سه سؤال محقق‌ساخته برای تطابق فرهنگی مفهوم معنویت با استفاده از تفاسیر مثنوی مولوی به آن اضافه شده است. در این مطالعه، آلفای کرونباخ ۰/۸۸ و پایایی ترکیبی ۰/۹۰ به دست آمده است.

(۳) سیاهه باورهای الگوواره اجتماعی^۳: برای ارزیابی

^۱) Spiritual Well-Being Questionnaire (SWBQ)

^۲) Gomez

^۳) Social Paradigm Belief Inventory (SPBI)

^۴) Kramer

جدول ۱) ویژگی‌های توصیفی بهزیستی معنوی در گروه‌ها

گروه	فراوانی	درصد	میانگین
سن			
۲۰-۳۰	۱۴۲	۳۲	۵۶/۵۱
۳۰-۴۰	۱۴۶	۳۲	۵۸/۰۱
۴۰-۵۰	۹۷	۲۱	۵۷/۹۳
۵۰-۶۰	۴۱	۱۵	۶۶
کل	۴۵۰	۱۰۰	۵۸/۶۹
جنس			
مرد	۲۰۶	۴۶	۵۷/۴۷
زن	۲۴۴	۵۴	۵۸/۲۷
تحصیلات			
دیپلم	۱۶۴	۳۶	۵۸/۸۵
لیسانس	۱۸۸	۴۲	۵۶/۷۹
ارشد و دکتری	۹۸	۲۲	۵۸/۴۵
دین‌داری			
کاملاً مذهبی	۸۱	۱۸	۶۴
متوسط	۲۹۶	۶۶	۵۹
کاملاً غیرمذهبی	۷۳	۱۶	۵۲
اقتصاد			
ضعیف	۴۱	۹	۵۳/۱۵
متوسط	۲۳۹	۳۷	۵۹/۱۴
خوب	۱۷۱	۵۴	۵۷/۱۶

جدول ۲) همبستگی و آمار توصیفی

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱) بهزیستی معنوی کل	۱					
۲) همدلی	۰/۳۷	۱				
۳) تفکر دیالکتیک	۰/۴۲	۰/۳۵	۱			
۴) ارتباط با خود	۰/۳۷	۰/۶۳	۰/۳۵	۱		
۵) ارتباط با دیگران	۰/۳۷	۰/۶۳	۰/۳۵	۰/۶۳	۱	
۶) ارتباط با خدا	۰/۳۷	۰/۶۳	۰/۳۵	۰/۶۳	۰/۶۳	۱
انحراف معیار	۱۱/۵۱	۷/۷۲	۵/۶۳	۴/۰۷	۴/۱۳	۵/۰۶
میانگین	۵۸/۷۰	۳۷/۰۴	۳۴/۲۸	۱۶/۶۷	۲۰/۲۶	۲۰/۹۶

($P \leq 0.001$)

جدول ۳) مدل رگرسیون گام‌به‌گام پیش‌بینی بهزیستی معنوی کل

مدل	P-value	t	β ضرایب استاندارد	B	R	R^2
۱) دیالکتیک	۰/۰۰۰	۹/۵۵	۰/۴۲	۰/۸۶	۰/۴۲a	۰/۱۸
۲) دیالکتیک همدلی	۰/۰۰۰	۷/۶۲	۰/۳۵	۰/۷۳	۰/۴۸b	۰/۲۴
	۰/۰۰۰	۶/۱۶۷	۰/۲۷۴	۰/۵۴۱		

و واریانس خطای بهزیستی معنوی در گروه‌های مختلف جنسیت، سن و سطح مذهبی بودن غیرهمگن بود. بنابراین مقدار $P=0.01$ برای ارزیابی معناداری اثرات در نظر گرفته شد. با توجه به اینکه حجم نمونه در گروه‌ها بیش از ۴۰ نفر بود، نداشتن همگنی واریانس و تفاوت تعداد نمونه در گروه‌ها مشکلی ایجاد نکرد (۱۶).

برای آزمون فرض دوم مبنی بر اینکه بهزیستی معنوی در گروه‌های مختلف سنی، جنسی، اقتصادی و دین‌داری تفاوت دارد، از تحلیل واریانس تک‌متغیره استفاده شد. به همین جهت ابتدا همگنی واریانس گروهی بررسی شد. نتایج آزمون لون برای برابری واریانس‌های خطای بهزیستی معنوی نشان‌دهنده این بود که مقدار P آماره F کوچک‌تر از ۰/۰۵ بود

جدول ۴) آزمون واریانس اثرات گروه‌های جمعیت‌شناختی بر بهزیستی معنوی

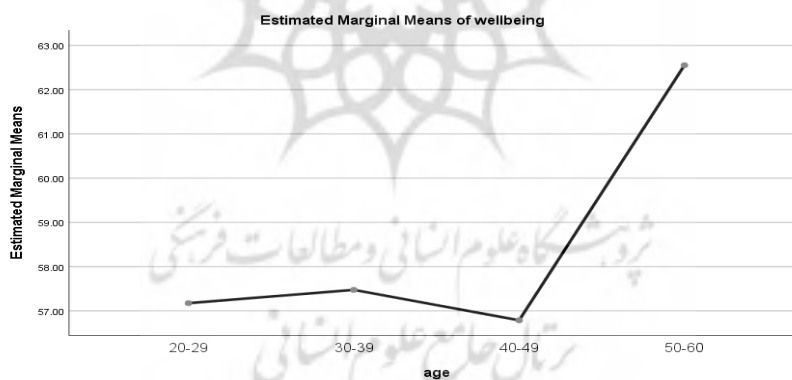
گروه	مجذور ای‌تا	P-value	F	مجذور میانگین	درجه آزادی	مجموع مجذورات
جنس	۰/۰۰۲	۰/۴۲۵	۷۳/۴۲۷	۲/۷۲	۱	۷۳/۴۲۷
سن	۰/۰۳۳	۰/۰۰۴	۴/۴۵۷	۵۱۲/۳۴۳	۳	۱۵۳۷/۰۲۹
دین‌داری	۰/۰۵۶	۰/۰۰۰	۱۱/۵۲۱	۱۳۲۴/۳۱۲	۲	۲۶۴۸/۶۲۴
اقتصادی	۰/۰۰۶	۰/۳۱۰	۱/۱۷۳	۱۳۴/۸۷۰	۲	۲۶۹/۷۴۰

جدول ۵) مقایسه بهزیستی معنوی در گروه‌ها

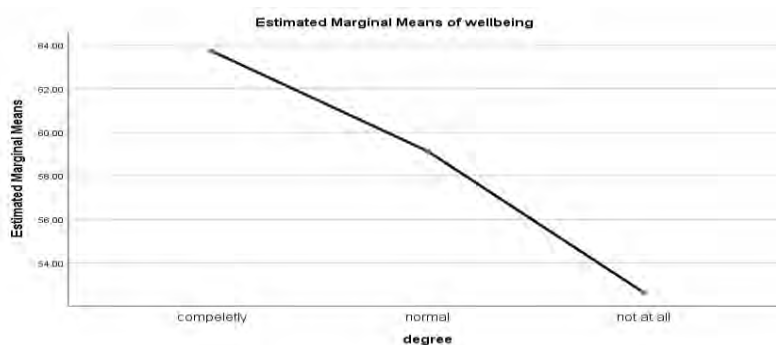
گروه	تفاوت میانگین	P-value
کاملاً مذهبی	عادی	۵/۱۳
کاملاً مذهبی	کاملاً غیرمذهبی	۰/۰۰۰
عادی	کاملاً غیرمذهبی	۰/۰۰۰
متوسط	ضعیف	۰/۰۰۵
خوب	ضعیف	۰/۲۲۵
متوسط	خوب	۰/۰۳۶
۵۰-۶۰	۲۰-۲۹	۰/۰۰۰
سن	۳۰-۳۹	۰/۰۰۶
۵۰-۶۰	۴۰-۴۹	۰/۰۱

تفاوت معناداری وجود داشت و دین‌داری اثر مثبت معناداری بر سطح بهزیستی معنوی داشت (جدول شماره ۵). همچنین نمودار شماره ۱ نشان می‌دهد که از سن ۴۰ سالگی (میان‌سالگی) روند افزایشی در سطح بهزیستی معنوی مشاهده شده است به‌صورتی که گروه سنی ۵۰-۶۰ سال، تفاوت معناداری با گروه‌های دیگر داشت. همچنین، طبقه اقتصادی ضعیف تفاوت معناداری با طبقه متوسط در بهزیستی معنوی داشت.

نتایج آزمون اثرات بین گروهی نشان داد که اثرات تعاملی به هیچ وجه اثر معناداری بر متغیر بهزیستی معنوی نداشت. همچنین بهزیستی معنوی نیز تفاوت معناداری در بین گروه‌های مختلف اقتصادی و جنسی نداشت؛ اما این متغیر در بین سطوح مختلف دین‌داری و سنی در مقدار $P=۹۹$ تفاوت معناداری داشت. با توجه به اندازه مجذور ایتا، سطح دین‌داری $۰/۰۵۶$ اثر متوسط و سن $۰/۰۳۳$ اثر ضعیفی بر بهزیستی معنوی داشت. نتایج مقایسه بین گروه‌های مختلف دین‌داری نیز نشان داد که بین سه گروه از لحاظ سطح بهزیستی معنوی

نمودار ۱) مقایسه بهزیستی معنوی در گروه‌های سنی

نمودار ۲) مقایسه بهزیستی معنوی در سطوح مذهبی

بحث و نتیجه گیری

هدف کلی از این تحقیق تعیین نقش تفکر دیالکتیک و همدلی در بهزیستی معنوی بزرگسالان بود. نتایج تأییدکننده رابطه معنادار تفکر دیالکتیک با بهزیستی معنوی و همدلی بود. بر اساس نظریات، تفکر دیالکتیکی به ایجاد چندجانبه‌نگری منجر می‌شود که در قالب احساس یگانگی یا وحدت با خدا و دیگران نمایان می‌شود که به نوبه خود به بهبود روابط منجر می‌شود (۳، ۵). بر اساس نظریه «ارتباطات» سینات، پیش‌شرط موفقیت در ارتباط با خود، دیگران و خداوند متعال داشتن تفکر فراتر از تعارضی دیالکتیکی است که در آن فرد توانایی دیدگاه‌گیری و مدارا با تناقضات و پذیرش تغییرات را در قالب یک کل یکپارچه دارد (۳). تفکر پیچیده فراتر از تعارضی دیالکتیک اجازه می‌دهد فرد به منطقی خاص محدود نشود و از راه حل‌ها و منابع متعدد برای حل مسائل استفاده کند و انعطاف‌پذیر باشد. بدون تفکر دیالکتیک، تناقض‌ها آشتی‌ناپذیرند و برای چنین فردی ممکن است به نظر برسد که به سبب وجود تناقض‌ها در روابط بین خود-دیگران، خود-خدا و دیگران-خدا، یک سوی رابطه باید قربانی شود و ناتوانی در اندیشیدن به شیوه دیالکتیک تنها دلیل مشکلات در روابط با خود، خدا و دیگران است.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که همدلی با بهزیستی معنوی رابطه معنادار داشت. تحقیقات صورت‌گرفته در این زمینه با این یافته پژوهش حاضر همسو است (۹، ۱۷). همدلی یکی از ویژگی‌های مهم هوش معنوی است (۱۸)؛ زیرا همدلی موجب توجه به شرایط و خواسته‌های دیگران و نگرستن به مسائل از زاویه دید دیگران می‌شود و در نتیجه به بهبود روابط با دیگران به‌عنوان یکی از شاخص‌های بهزیستی معنوی منجر می‌شود. نظریه راجرز^۱ نیز نشان‌دهنده اهمیت همدلی در ایجاد و بهبود روابط شخصی است. همچنین نتایج مقایسه‌ها در بین گروه‌های مختلف دین‌داری نشان داد که با افزایش سطح دین‌داری سطح بهزیستی معنوی افزایش یافت و افراد کاملاً مذهبی بیشترین سطح بهزیستی معنوی را داشتند. این یافته با نتایج مطالعات دیگر همسو است (۱۹). ادیان با تعیین حلال و حرام شرعی، چهارچوبی برای رفتار مناسب در قالب وظایف و احکام و تشویق فضایل اخلاقی تعیین می‌کنند که به بهبود ارتباط با خدا، دیگران و رشد معنوی منجر می‌شود.

همچنین دین با فراهم کردن زمینه‌ای برای معنادهی تجارب و تعیین اهداف معنوی، سازگاری و رضایت از زندگی را با وجود مشکلات و سختی‌ها افزایش می‌دهد. اثر نزدیک به متوسط مذهبی بودن بر بهزیستی معنوی تأییدکننده تمایز این دو مفهوم است و نشان می‌دهد آموزش‌های مذهبی موجود در تأکید بر معنویت و بهبود روابط با خدا، مردم و خود ضعیف عمل کرده و بیشتر به امور ظاهری دین‌داری مانند سنن و احکام توجه کرده و معنای عبادات و تکالیف مذهبی به‌درستی تبیین نشده است. علاوه بر این، جهت‌گیری آموزش‌های مذهبی بیشتر بیرونی است تا درونی؛ و دین‌داری ابزاری برای دستیابی به اهداف بیرونی است نه وسیله‌ای برای تعالی معنوی (۲۰، ۲۱).

یافته‌ها نشان داده است که از سن ۴۰ سالگی (میان‌سالی) روند افزایشی در سطح بهزیستی معنوی مشاهده شده است، به‌صورتی که گروه سنی ۵۰-۶۰ سال تفاوت چشمگیری از لحاظ سطح بهزیستی معنوی با گروه‌های سنی دیگر داشت که تأییدکننده نظریه سینات درباره افزایش معنویت از دوران میان‌سالی است (۶). تورنستام نیز از اصطلاح «تعالی پیری» برای اشاره به این پدیده استفاده کرده است (۲۲). هسته اصلی تعالی پیری این است که مادی‌گرایی و وابستگی به تفکر عقلانی محض در سنین پیری کاهش می‌یابد و فضای هستی و تعالی مهم می‌شود؛ زیرا افراد به دنبال معانی فراتر از نیازهای اولیه هستند و با نگرانی‌های وجودی مواجه می‌شوند. دوران بزرگسالی دوران تکمیل رشد معنوی است. با رسیدن به بلوغ شناختی و عاطفی و بر اساس نظریه مزلو^۲ بعد از برطرف‌سازی نیازهای اولیه اشتیاق برای نیازهای رشدی (معنویت و تعالی خود) افزایش می‌یابد.

یافته دیگر پژوهش حاضر نشان داده است که فقر موجب کاهش بهزیستی معنوی شده و بهزیستی معنوی طبقه ضعیف به‌طور معناداری کمتر از طبقه متوسط بوده است. این یافته تأییدی دیگر بر نظریه مزلو درباره اهمیت تأمین نیازهای بقا به‌عنوان بستری برای پرورش معنویت و فضایل اخلاقی است. از نقاط قوت این مطالعه تبیین هم‌زمان نقش عوامل شناختی و عاطفی مرتبط با بهزیستی معنوی و بررسی تغییرات تحولی بهزیستی معنوی در سطوح سنی، اقتصادی و مذهبی مختلف بود.

^۱ Maslow^۲ Rogers

دوم؛ مشاور تحقیق و روش‌شناسی: مؤلف سوم و ارائه مشاوره درباره طرح تحقیق: مؤلف چهارم.

References

1. Arterberry M, Fingerman K, Lansford J. Spiritual Development. 2017.
2. Fisher J. Development and application of a spiritual well-being questionnaire called SHALOM. Religions. 2010;1(1):105-21.
3. Sinnott JD. The Dance of the Transforming Self: Both Feelings of Connection and Complex Thought Are Needed for Learning. New Directions for Adult and Continuing Education. 2005;108:27-37.
4. Labouvie-Vief G. Emotions and cognition: From myth and philosophy to modern psychology and neuroscience. Integrating Emotions and Cognition Throughout the Lifespan: Springer; 2015. p. 1-16.
5. Riegel KF. Dialectic operations: the final period of cognitive development. Human Development, 1973; 16, 346-370.
6. Gibbs JC. Moral development and reality: Beyond the theories of Kohlberg, Hoffman, and Haidt: Oxford University Press; 2019.
7. Davis MH. Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. Journal of personality and social psychology. 1983;44(1):113.
8. Gervais WM. Perceiving minds and gods: How mind perception enables, constrains, and is triggered by belief in gods. Perspectives on Psychological Science. 2013;8(4):380-94.
9. Saroglou V. Religion, spirituality, and altruism. 2013;1:439-57.
10. Day JM. Believing as if: Postconventional stages, cognitive complexity, and postformal religious constructions. 2011.
11. Feizabadi Z, Farzad V, Shahraray M. Investigating the relationships between empathy, identity styles and commitment in humanities and technical-engineering students. Journal of Psychological Studies. 2007;3(2):65-90.
12. Gomez R, Fisher JW. Domains of spiritual well-being and development and validation of the Spiritual Well-Being Questionnaire. Personality and individual differences. 2003;35(8):1975-91. (Full Text in Persian)
13. Abhari MB, Fisher JW, Kheiltash A, Nojomi M. Validation of the Persian version of spiritual well-being questionnaires. Iranian journal of medical sciences. 2018;43(3):276-85. (Full Text in Persian)

محدودیت‌های پژوهش

استفاده از پرسش‌نامه‌های خودگزارشی و طرح مقطعی از محدودیت‌های مطالعه حاضر بود که در تعمیم یافته‌ها باید با احتیاط عمل شود.

پیشنهاد‌های پژوهش

پیشنهاد می‌شود مطالعات آینده به بررسی ماهیت بهزیستی معنوی و عوامل مرتبط با آن با روش تجربی و طولی بپردازد. لازم است خرده‌مقیاس‌های بهزیستی معنوی گسترش یابد تا دربرگیرنده مفهوم تعالی و نداشتن دلبستگی به مادیات باشد. علاوه بر این، باید آموزش اندیشیدن دیالکتیکی در رسانه‌های عمومی و برنامه‌های درسی جهت گسترش بهزیستی معنوی مد نظر قرار بگیرد.

قدردانی

پژوهشگران از تمامی دستیاران برای گردآوری اطلاعات و مشارکت‌کنندگان در تحقیق تشکر و قدردانی می‌کنند.

ملاحظات اخلاقی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، این مقاله برگرفته از رساله دکتری مؤلف اول با کد شورای پژوهشی ۹۶۴۶۶ در دانشگاه علامه طباطبایی است.

حامی مالی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، این پژوهش با هزینه شخصی مؤلفان صورت گرفته است.

تضاد منافع

مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

مشارکت مؤلفان

ایده اولیه، طراحی، جمع‌آوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل آماری و تفسیر: مؤلف اول؛ مدیریت پروژه و نظارت بر تحقیق: مؤلف

14. Kramer DA, Kahlbaugh PE, Goldston RB. A measure of paradigm beliefs about the social world. *Journal of Gerontology*. 1992;47(3):P180-P9.
15. Asadi S, Amiri S, Molavi H. Development of post-formal thinking from adolescence through adulthood. *Developmental Psychology* 2014;10(38):161-74. (Full Text in Persian)
16. Molavi H. A practical guide to spss in behavioral science: Descriptive and inferential data analysis in research projects. Isfahan: Process of Thought press; 2014. (Full Text in Persian)
17. Huber JT, MacDonald DA. An investigation of the relations between altruism, empathy, and spirituality. *Journal of Humanistic Psychology*. 2012;52(2):206-21.
18. Nachiappan S, Andi HK, Veeran VP, Ahmad AI, Zulkafaly FHM. Analysis of cognition integration in intelligence quotient (iq), emotional quotient (eq) and spiritual quotient (sq) in transforming cameron highlands youths through hermeneutics pedagogy. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2014;112:888-97.
19. Safara M, Balali-Dehkordi N, Sadidpour SS. A Meta-analysis of the Effect of Religiosity and Spirituality on Treatment of Psychotic-clinical Disorders. *Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat*. 2019;5(3):124-36. (Full Text in Persian)
20. Damirchi ES, Mohammadi N, Fayazi M, Afsar E. Examining the relationship of psychological well-being with religious orientation and forgiveness among students at the University of Mohaghegh Ardabili. *J Res Relig Health*. 2017;3(2):20-30. (Full Text in Persian)
21. Dehghani F. The Relationship of Religious Orientation and Spiritual Health to Resilience among High School Sophomores in Kerman. *J Res Relig Health*. 2017;3(4):66-77. (Full Text in Persian)
22. Achenbaum WA, Lars Tornstam, Gerotranscendence: A Developmental Theory of Positive Aging, Springer Publishing Company, New York, 2005, 213 pp., hbk \$39.95, ISBN 0 8261 3134 4. *Ageing & Society*. 2006;26(4):670-1.